

PAMATYTI TIRPSTANTĮ CUKRŲ

Kristupas Sabolius. „Įnirtingas miegas: vaizduotė ir fenomenologija“. Vilniaus universiteto leidykla, 2012. 282 p. ISBN 978-609-459-123-6

Rašant tekstą apie tekstą atsiduriama situacijoje, kurią Kristupas Sabolius galbūt ir pavadintu „įnirtingu miegu“. Kasdienė, įprasta, net ir įprasta mokslinė nuostata suponuoja, kad kalbama / rašoma „apie dalykus“. Tačiau paties teksto apie tekstą statusas (o recenzija savo *pilna apimtimi* yra kaip tik toks „dalykas“) kelia klausimą apie dalyko, kuris papuola į jos akiratį, statusą. Ši neakivaizdinė, suponuojama ontologiškumo ir substancialumo plotmė ir yra viena iš pagrindinių knygos „Įnirtingas miegas vaizduotė ir fenomenologija“ teorinių linijų.

Išskleisdamas teorinį knygos tyrimo lauką ir siekdamas lokalizuoti savo pagrindinių probleminių apmąstymų vietą minties tradicijoje, Kristupas Sabolius, pasitelkęs nuorodas į Chomsky'io, Barthes'o, Nietzsche's, Descartes'o apmąstymus, kelia pradinį klausimą: „Kuo čia dėta vaizduotė? ir atsakydamas nurodo mąstomą vaizduotės vietą tradicijoje ir santykį su kitais mąstymą įgalinančiais elementais, „<...> siūlo *ratio* alternatyvą – priešybių koegzistenciją toleruojantį logosą, kuris atneša savitą veikimo tvarką. Atidesnis įsižiūrėjimas į sąmonės patirtis – visų pirma iš fenomenologinės perspektyvos – leidžia teigti, kad vaizduotės sąmonėje įmanoma „žalių bespalvių idėjų, kurios įnirtingai miega“, patirtis“ (p. 16). Ši *contradictio in adjecto* totalumu pasižyminti formuluotė apie idėjas ir yra išplėstinė

įnirtingo miego apibrėžtis. Tokią koncepciją būtų įmanoma priimti polemizuojant arba pritariant, tačiau esminė kliūtis *visiškai* šio teiginio supratimui yra sąvokų derinio „vaizduotės sąmonė“ turinio apibrėžtis. Ar reikia suprasti vaizduotę kaip atitinkamo statuso arba vietos subjektą, kuris turi sąmonę? Ar jeigu vaizduotė traktuojama kaip pasaulio suvokimo būdas (po kelių sakinių tą daro ir pats autorius), yra įmanoma, nesukeliant artikuliacijos sumaištis, grįsti tokios patirties (įnirtingo miego) įmanomumą lygiai tokius pačius *contradictio in adjecto* požymius turinčiu konceptu?

Visgi reiktų manyti, kad jei Saboliaus būtų pareikalauta atlikti pasirinkimą ir apsispręsti dėl vaizduotės statuso, o šis reikalavimas nenumatytų išlygų rinktis tarpines, tai yra daug kuo pasižyminčias, vaizduotės apibrėžtis, „jis vaizduotę traktuotų kaip atitinkamą pasaulio suvokimo būdą, turintį specifinį santykį su tikrove. Štai net ir vaizduotės „objektai“ (siūlomame mintiniame eksperimente – žalios bespalvės įnirtingai miegančios idėjos), aiškinantys jau ne klausimo „kas jie yra?“, o „*kokio statuso* jie yra?“ perspektyvoje, „<...> yra ne *tai*, ką įsivaizduojame, bet tam tikra įsivaizdavimo maniera, intonacija ar net ritmas, reikalaujantis atitinkamos tvarkos“ (p. 18). O kas tuomet gali būti pati vaizduotė, jeigu jos „objektas“ yra savitas veikimo būdas, išsi-

dėstantis sąsajoje tik momentiniame laiko moduse? Sabolius, vartodamas fenomenologinę sąvoką, teigia, kad tuomet vaizduotę turėtume suvokti kaip tai, kas fenomenologinėje mąstymo tradicijoje išlieka neredukuojamybės plotmėje, – tai modifikuojantis sąmonės judėjimas, o siekiant dar griežtesnio apibrėžimo galima teigti, kad tai nuolatinė modifikacija, nesustingstanti į jokių apibrėžtus ir tvarius rezultatus.

Šioje vietoje būtų galima atlikti vieną įsivaizduojamą apibendrinimą: įsivaizduojamybės sritis dažniausiai suvokiama (tiek retoriniame diskurse, tiek sveiko proto nuostatoje) kaip priešinga pozicija tikrybės sričiai, tai yra kaip vienas polių binarinės poros *tikra–netikra* ašies artikuliacijoje. Tačiau Sabolius nuo pat pradžių kvestionuoja, šios *tikra–netikra* poros galią, teigdamas, kad vaizduotės unikalumas yra *anapus* jos, yra kitoks ir netelpantis į viską apimančią tokios ašies aiškinimo struktūrą. Ką reiškia *anapus*? Visų pirma tai, kad *tikra–netikra* ašies aiškinimo struktūra remiasi vienu poliui tiesiogiai ar implicitiškai priskiriamu substancialumu, suponuojant, kad kitas polių jo stokoja. Tokiame teoriniame kontekste visą Saboliuso knygos turinį būtų galima apibūdinti kaip pastangą atmesti spekuliatyvas substancialumo priskyrimo procedūras ir precizišką tyrimą, siekiant demaskuoti substancialumo plotmes ar jų liekanas įvairiose vaizduotės koncepcijose. Spekuliatyvus substancialumo priskyrimo atmetimas leidžia autoriui žengti žingsnį *anapus* binarinės poros *tikra–netikra* ašies jos neatmetant, bet keliant klausimą, koku būdu ir kuo remiantis ši binarinė pora įsigali? Pradedama nuo Hume'o antrųjų įspūdžių, kurie atsiranda įsivaizdavimo dėka bei priklauso nuo įsivaizduojamo objekto ti-

krumo, leidžiančio patirtyje patikrinti tikrumo–netikrumo indeksą turimo įspūdžio vertinimo procese, – kritikos. Bet daugiausia dėmesio sulaukia Husserlio ir Sartre'o vaizduotės koncepcijos, kurių aptartis leidžia ne tik demaskuoti substancialumo apriorines priskirtis, bet ir šios kritikos perspektyvoje suformuluoti savosios pozicijos *topos*. Remdamasis fenomenologinės tradicijos teoretikais, Sabolius konstatuoja, kad diskutuojant dėl Hume'o priskirtos vaizduotei vietos ji, kaip atitinkamas sugebėjimas, yra pradeda suvokti ne tik kaip aktyvi jau duotų dalykų sintezė, bet ir kaip aktyvus pasyvumo pasirinkimas. Šis, jau kalbant fenomenologinėmis sąvokomis, tampa psichinio dinamizmo išlaisvinimu. Taigi šis išlaisvinimas – ir tai, kas iš aktyvios sintezės perauga į pasyvią sintezę, bei jų dermė ir galėtų būti preliminarus vaizduotės apibrėžties vaizdiny.

Tolesnis vaizduotės svarstymas knygoje skleidžiamas pasitelkus produktyvų dviejų sąvokų – *imaginatio* ir *phantasia* – susietumą. Šiais dviem terminais, ateinančiais iš graikų kalbos į įvairių kitų kalbų vartoseną (pvz., lietuvių: *įsivaizdavimas* (vaizduotė siauresne prasme) ir *fantazija*), žymimi skirtingi vaizduotės (vaizduotė platesne prasme – taip, kaip ji kristalizuojasi mūsų aptarime) modusai. Naudojant paties Saboliuso sprendimą, galima teigti, kad pirmuoju terminu žymima / nurodoma tokia vaizduotės geba / funkcija kaip pagava ir užlaikymas, o antruoju terminu – tai, kas vadintina kūrybingu gautu pavidalu perdirbimu. Labai aiškiai šią skirtį atskleidžia žaisminga italų filosofo Ferrario tezė „*Imaginatio* suteikia žmogų ir arklių, *phantasia* sudaro iš jų kentaurą“ (p. 35). Nebūnant vaizduotės temos specialistu atrodo, kad šioje skirtyje išryškėja, labai supaprastinus, pirminis lietuvių kalboje sąvokos

„vaizduotė“ vartojimas, tampantis jau teorinio karkaso struktūromis: fantazija yra geba, dėl kurios bet koks vaizdas produkuojamas, atnaujinamas, ir ji įgalina nuolatinę tėkmę, o įsivaizdavimas yra tai, dėl ko kažkas užsilaiko, įgyja pavidalą. Atlikime mintinį eksperimentą ir permąstykite Hėrakleito *Pantarei* ne kaip lakią frazę, o kaip filosofinio samprotavimo principą išskleistame teoriniame kontekste, panašiai kaip Sabolius daro su Anaksimandro teze ir apeirono principu: manytina, kad tai, kas išreiškiama Hėrakleito žodyje *rhei*, yra tai, kas vyksta *phantasia* metu, o tai, kas mąstoma žodžiu *panta*, sietina su *imaginatio*. Prisiminus jau Sabolius aptartą vaizduotės kaip nuolatinės modifikacijos apibrėžtį, kyla manymas, kad tolesnis svarstymas ir bus nukreiptas į vaizduotės *phantasia* modusą, tačiau autorius pasirenka kitą kryptį – renkasi teoriškai eksplikuoti ir tirti vaizduotę susikoncentravus į *imaginatio* modusą. Kodėl? Kyla pirmas klausimas iš dviejų sudedamųjų: ar toks pasirinkimas negrasina sugriauti knygos pradžioje išryškėjusius autoriaus demaskacinius siekius bei grąžinti teorinę mintį į priklausomybę nuo tradicinio mąstymo apie vaizduotę, sietino su atvaizdavimu ir substancialumu, susisaisiant su teorine priklausomybe nuo poros *tikra–netikra* ašies? Ar įvedus nuo graikų filosofijos pradžios figūravusių skirtį tarp dviejų skirtingų vaizduotės modusų ir heidegeriškai siekiant artikuluoti vaizduotės „nutylėtą ir užmirštą pusę“, nebūtų produktyviau telkti dėmesį būtent į *phantasia*, atsiremiant į susiaurintą, anot Sabolius, dabartiniame teoriniame kontekste šiuo terminu žymimą probleminį lauką (beje, net ir šiame susiaurinime, pavyzdžiui, psichoanalizėje, nėra visiškai prarastos modifikacijos ir nuolatinio produkavimo plotmės)? Į šiuos daugiau

retorinius klausimus knygoje tarsi ir atsakoma, nes Sabolius, pažymėdamas *phantasia* reikšmę, taip argumentuoja savo pasirinkimą: „Šitaip sieksime ne tiek aptarti visus šios galios [vaizduotės – V. G.] raiškos variantus ir specifikacijas, kiek atskleisti fundamentalias proto-vaizduotiškas struktūras, kurios galėtų susieti visus čia minimus terminus [skirtingų epochų ir kalbų vaizduotės apibrėžimus – V. G.] į bendramatę dinaminę konfigūraciją“ (p. 39). Tačiau manytina, kad vienas svarbiausių momentų, lėmęs tokį pasirinkimą, yra pačių analizuojamų autorių mąstysena apie vaizduotę, ir būtent jų poziciją, preciziškai analizuodamas ir kritikuo-damas, Kristupas didžia dalimi ir priima. Antra galima priežastis, lėmusi apsisprendimą, yra akademinio teorinio teksto „žaidimo taisyklės“, nes būtina iškelti protą ir jo pagrindu artikuluojamas konfigūracijas, tai yra įsteigti svarstomo dalyko schemiškumą. Beje, vėliau aptardamas vaizduotės spontaniškumą ir iš to besiskleidžiantį vaizdų daugį Sabolius teigia, kad schemiškumas (tame kontekste jis pasirodo laiko pavidalu) yra tam, kad suvaldytų daugį – tai, kas ir yra tėkmė. Nekvestionuotina, kad atlikus tokį pasirinkimą išsamiai ir kritiškai išanalizuojamas tradicinis vaizduotės diskursas, bet kad pasitelkiant akademinį schemiškumą vyksta vaizduotės tėkmiškumo artikuliacija, abejonė neapleidžia.

Analizuodamas Sartre'o veikalus vaizduotės tema, autorius visų pirma nurodo iki kraštutinės ribos privestą ir aiškiai teoriškai išgrynintą problemą, prasidedančią nuo Hume'o vaizduotės sampratos, kai tradiciniame mąstyme substancialumo problemos suponuojamas mąstymas giliai įšaknija nuostatą apie tai, kad vaizduotė yra degradavusi tikrovė, kad jos turiniai stokoja ontologinio statu-

so. Dėl šios priežasties su vaizduote siejami sąmonės pavidalai ne tik yra stokojančios kopijos, bet ir geidžia būti daiktais, substanciniais individais. Sartre'as demaskuoja tokią mąstymo apie vaizduotę schemą.. Sabolius pritaria Sarte'ui ir jo vedamas vėl grįžta prie senovės graikų (epikūriečių ir stoikų) *phantasia* sampratos, kuri teikia aiškų atspirties tašką bet kokio substancialumo kriterijaus kritikai. Ši samprata įgalina ir substancialumo kriterijaus taikymo rezultatų totalinę kritiką. Sartre'as tokiam kvestionavimo judesiui pritarė. Substancialumo kriterijaus taikymo rezultatai, atsirandantys netikroviškumo priskyrimu atitinkamiems dalykams, anot Saboliaus, identifikuojami kaip formuluote „<...> mes nepatiriame tikrųjų daiktų!“ (p. 57) apibrėžiamas mąstymas. Šis substancialumo kritikos kriterijus validus laikantis sampratos, kad *phantasia* yra tikrovės duoties modusus, o ne tai, kas yra priešinga suvokimui, tai yra tikrovės patyrimui (jeigu laikytumės hiumiškos sampratos – tai, kas yra *alter* pačiai tikrovei). Įgalinus tokią kritinę perspektyvą, įsteigiama mąstymo perspektyva, kuri iškelia vaizduotės, kaip unikalios santykio su tikrove / unikalios tikrovės prisistatymo būdo, apmąstymą. Ši problema yra klasikinė ir iki šiol aktuali vis naujus artikuliacijos pavidalus įgyjanti, filosofinį apmąstymą vedanti minties linija, einanti nuo pat Anaksimandro iki *spekulytyviųjų realisty*. Anot Saboliaus, fenomenologinė tradicija šia galimybe visiškai nepasinaudoja, nes joje išlieka supratimo prioritetas, ir nors vaizduotės galia iškeliamą, yra pripažįstama, kad įsivaizdavimas esti eidetinėje žiūroje, tačiau supratimo ir įsivaizdavimo suderinamumo nėra. Pripažįstama, kad suvokimo metu yra ir percepcija, ir įsivaizdavimas, tačiau percepcija svarbesnė. Todėl lieka galioti į kitą

plotnę (pačios sąmonės apibrėžtį) perkeltas tikrumo kriterijus, o žvelgiant per vaizduotės problemos artikuliaciją, vaizdas yra kaip laikioje jau Saboliaus frazėje: „<...> fenomenologija bando tuo pat metu žingsniuoti abiem gatvės pusėmis“ (p. 81); kitaip sakant, ji bando laikytis ir tradicinės vaizduotės apibrėžties, ir šios tradicinės apibrėžties kritikos. Tai aiškiausiai atsiskleidžia intencionalumo koncepcijoje, nes šis fenomenologinės tradicijos įtvirtintas mąstymo dėmuo sietinas išskirtinai su percepcija, nes tik percepcijoje intencija yra tikra, nes turi sąsają su tikru objektu, o vaizduotės intencija yra kitokia, jos objektas kitokio, „prastesnio“ ontologinio statuso. Fenomenologija šioje vietoje sustoja ir nepripažįsta vaizduotės lygiavertiškumo kaip kitokio patyrimo statuso, taigi rezignuoja ties galimybės kitaip suvokti dalyką / daiktą / objektą / tikrovę slenksčiu, atsisakant tradicinių substancialumo kriterijų. Net ir Sartre'as, kuris reabilitavo vaizduotės svarbą ir diskutavo su pernelyg substanciatyviais fenomenologijos projekto elementais, analizuodamas vaizduotės ir žinojimo santykį, lieka tradicinėje žinojimo kriterijaus pirmumo ir svarbumo pusėje; kalbėdamas apie tai, kad žinojimas vaizde patiria modifikaciją, artikuliuoja ją kaip atitinkamą degradaciją, o tai reiškia, kad yra suponuojamas žinojimo ir vaizduotės nelygiavertiškumas, pastarąją nuvertinant.

Vaizduotės, kaip nepakankamo žinojimo probleminio profilio, artikuliaciją Sabolius susieja su tikroviškumo priklausomumu nuo tikėjimo plotmės. Tokiu atveju vaizduotės produktai įgyja iki galo neapibrėžtus patirtyje pavidalus, tai, ką galima vadinti pamėklėmis. Jie kyla kartu su suvokimo aktais, atlieka prasmės baigtinumo funkcijos vaidmenį, nes tikrovė, visuomet būdama defici-

tinė, kelia nuolatinį ir begalinį jos pratęsimo poreikį, kuris funkcionuoja kaip įsivaizdavimo teleologinis akstinas, kartu su grynosios esaties patyrimo inspiruotu suvokimo geismu, visų pirma nurodantį įsitikrovinimo būdą per modifikuojančią intuityvą (p. 97). Kaip šis *Gordijaus mazgas* atrišamas ir išdėliojamas Saboliaus knygoje bei jo aprašomų autorių pozicijose? Tai, kad tikrovė apibrėžiama turinti deficitinę struktūrą, jos pratęsimas sietinas su įsivaizdavimo geba, o ši esti pažymėta geismu, suponuoja tradicijoje iki poststruktūralistų vyravusio požiūrio laikymąsi, artikuliuojant tikrovės problemą. Šią mintį patvirtina tolesnis problemą išsprendžiantis dalykų lokalizavimas. Tikrovė išlaiko stokojimo struktūrą ir susiejama su esatimi ir atvirumu: „Pirmą pradžia tikrovės dariniai lieka atviri tam, kad būtų išplėtoti viena ar kita maniera, kad būtų perkeisti ir modifikuoti. Negana to, tik modifikuodamas juos įsisaugonimu iki galo, o kartu atveriu kelią naujai modifikacijai – matysime, kad nebaigtinumas ir atvirumas yra esminė šio proceso apibrėžtis“ (p. 102), o įsivaizdavimas siejamas su nesatimi, su neigimu ir tuo, kas kyla iš negatyvumo: „<...> jaučiamas ‚esančios nesaties‘ alsavimas yra vaizduotės *perpetuum mobile*. Kiekvienas naujas pavidalas kyla iš paneigimo ir tam, kad būtų paneigtas“ (p. 102). Tačiau tam, kad būtų pakeista pagrindinė minties kryptis apie tai, jog tikrovė pasižymi ne stoka, o perviršiu, daug pastangų dėjo (ir ne be pasekmių mąstymo transformacijai) Gilles’is Deleuze’as; tai, kad negatyvumas slypi ne tik mūsų sąmonėje ir kad jo funkcionavimas artikuliacijoje pasižymi kaip besusisiejantis su tikrovės modusu, atskleidė Jacques’as Derrida, kritikuo-damas „esaties metafiziką“. Taigi Saboliaus atliktas fenomenologinio mąstymo tradicijos

tyrimas, naudojant vaizduotės problemas prieigą, suteikia dar vieną tvirtą argumentą mąstantiems apie pagrįstą poststruktūralistų kritiką, nukreiptą į fenomenologiją, o kartu ir į „metafizinę tradiciją“.

Tolesnis vaizduotės „vaizdinys“ fenomenologinėje tradicijoje, pristatomas aptariant tris jos vardus: a) vaizduotė kaip prezentifikacija; b) vaizduotė kaip neutralizacija; c) vaizduotė kaip modifikacija, išryškinant jos sąsajas su: a) emocija; b) erotika; c) nihilistine laisve, tik sutvirtina fenomenologinio požiūrio į vaizduotę dvisluoksniškumą. Viena vertus, siekiama kritikuoti vyraujančią ir nuvertinančią požiūrį į vaizduotės vietą, tačiau ši kritika neperžengia principų, įgalinančių kritikuotiną mąstymo tradiciją. Ši kritinė mąstymo prieiga įneša savo indėlį į tradiciją, bet neatlieka kelto uždavinio ją pakeisti, nurodant modifikuotas ir transformuotas mąstymo tradicijos kryptis. Atsimenant Derrida fenomenologijos kritiką apibendrinančią tezę, kad „fenomenologija yra ne metafizikos kritika, o jos gelminis išpildymas“, galima teigti, jog fenomenologinis mąstymas nėra tradicinio mąstymo apie vaizduotę kritika, o jo visų gelminių struktūrų eksploatacija.

Išsamiai aptaręs vaizduotės vietą fenomenologinėje tradicijoje, Kristupas bando žengti keletą žingsnių už jos: pasitelkęs Kantą ir Bachelard’ą, siūlydamas atlikti pratybas nulupant obuolį galvoje ar suprasti įvykusias pratybas, aiškinantis vėžinių ląstelių atvejį, šalia vedant paralelę su Malevičiaus tapyba. Visa ši kombinacija skirta iškelti laiko dimensiją, leidžiančią pamatyti, kad tikrovės tėkmiškasis faktorius atsiskleidžia visu savo besimodifikuojančios pusės intensyvumu, ir galima aiškiai išvysti, kad daikto / dalyko / tikrovės stabilis ir statiškas būsenas, kaip

atitinkamų savybių ar būvio apibrėžtis, yra atsiradusi tik iš supaprastinimo ir aiškumo reikmės. Vaizduotė, anot Saboliaus, esmiškai susijusi su laiku, todėl, žengiant žingsnį nuo fenomenologinio mąstymo taško, reiškia priklausyti tokiai struktūrai: „suvokti nereiškia įsisavinti daiktų sąvokų ar jų implicitiškų apibrėžimų, bet išmokti varijuoti kartu su tuo, kas aktualiai duota <...> išmokti žiūrėti vaizduotės greičiu <...> įveikdama polivalentišką tapsmo srautą, vaizduotė pradės reikštis kaip abipusis pasaulio ir sąmonės atvirumas“ (p. 192). Vaizduotės susiejimas ar net sutapatinimas su laiku, tačiau jau su fenomenologinės, o ne kantiškos sampratos laiku, iš pastarosios pasiėmus vaizduotės lokalizacijos, kaip sintezuojančios bei juslumą ir intelektines plotmes susiejančios galios modusą, rodo pastangą mąstyti vaizduotę kaip nuolatinę tėkmę, suponuojant jos unikalų niekam nedeterminuotą statusą.

O dabar apie galimybę rasti bendrą tašką, kuriame analizuota problematika atsiskleidžia visu savo intensyvumu ir kuriame visa susipina ir sklaidosi. Tokį tašką savo metafiziniam pasaulio matyme Arvydas Šliogeris vadino *ontotopinės klepsidros alfa tašku*. Spontaniškumo teritorija, kuri nurodo kažką kylant iš savęs, savo valia, nepriklausomai ir be teleologinės apspręsties prieš vaizduotei su spontaniškumu susiduriant, kelia savo reikšmės vaizduotei klausimą. Šis klausimas yra apie galimybę vaizduotei įsigalinti tokiu modusu,

kad ją būtų galima suvokti kaip atitinkamą santykį su tikrove – nuolatinės tėkmės santykį. Vaizdo esatis įvyksta, šiai sau pakankamai būčiai susisaisant su sąmone ir taip užsitikrinant pakankamumą spontanišku akimirksniu (p. 233). Sapnas taip pat pažymėtas spontaniškumo žyme (p. 244). Spontaniškumas sutelkia tikrovę, tėkmę, vaizduotę, sapną, eliminuoja galimybę taikyti griežtas mąstymo dichotomijas vaizdas vs objektas ar sapnas vs būdravimas ir apmąstymus nukreipia į performatyvumą, kuriame šios dichotominės skirtys, jeigu jos lieka, yra antrinio pobūdžio.

Kitados filosofai kėlė klausimą „Kas yra filosofija?“, dabar vis dažniau girdime klausimą „Kaip galima filosofija“, prieš sąvoką „filosofija“ pridėdant kokį nors žodį (pvz., „kinas“ arba „medijos“). Sabolius klausia „Kaip galima vaizduotės filosofija?“ ir pateikia argumentus. Pavyko išskirti mažiausiai šešis: 1) vaizduotės klausimas įneša išbalansuojančią disharmoniją; 2) atskleidžia dviprasmybės validumą; 3) vaizduotė yra judėjimas, kuriam stimulą suteikia geismas; 4) veikia kaip tapatybės mąstymo alternatyva; 5) įgalina visa apimančios modifikacijos idėją, išreiškiančią kaitą pakeisti net tai, kas jau buvo pakeista; 6) vaizduotė gali būti suvokta kaip fundamentalus, bet kokį patyrimą užtikrinantis veiksnys, dėl kurio laiko sintezė įgalina patį žvilgsnį.

Visa kita, kas liko už šio teksto apie tekstą tekstinėje realybėje, yra kitų, skaitančių tekstus, prerogatyva.

Virginijus Gustas
Vilniaus universiteto
Filosofijos katedra